

Huvudman
kommun@klippan.se

2019-01-31

Dnr 400-2017:10219

Rektor
ann-sofie.widen@klippan.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på fordons- och
transportprogrammet vid Tegelbruksskolan i
Klippans kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

- 1. I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
- 2. I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
- 3. I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
- 4. I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Tegelbruksskolan i Klippan kommun, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Tegelbruksskolan den 4 och 5 december 2018. Det program som granskades var fordon- och transportprogrammet. Besöket genomfördes av Katrin Söderlind och Bo Jersenius. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektor samt representanter för huvudmannen har genomförts.

På Tegelbruksskolan som helhet finns tre nationella program och totalt 339 elever. Det finns en utbildad studie- och yrkesvägledare som arbetar heltid. Studie- och yrkesvägledaren är anställd av rektorn. Vid fordons- och transportprogrammet studerar 198 elever, varav 38 flickor och 160 pojkar. 17 lärare undervisar på programmet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att ansvarsfördelningen för den vida² studie- och yrkesvägledningen inte i tillräcklig grad är tydliggjord för personalen när det gäller information och undervisning som inte är direkt kopplad till yrkesutgångar inom ramen för fordon- och transportbranschen. Det är visserligen klargjort att lärarna ansvarar för undervisning om fordon- och transportbranschen och möjliga yrkesutgångar inom ramen för sina respektive kurser. Samtidigt ansvarar studie- och yrkesvägledaren i sin tur för den snäva delen av studie- och yrkesvägledningen i enlighet med ett beslutat årshjul där insatserna bland annat består av att informera om en del av valen inom ramen för gymnasieskolan och för enskilda elevsamtal. Studie- och yrkesvägledaren deltar också i elevhälsans arbete med enskilda elevärenden som gäller studie- och yrkesrelaterade frågor.

Lärare och studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att lärarna ansvarar för undervisning om fordon- och transportbranchen och alternativa yrkesutgångar, men att det därutöver finns behov av att ytterligare förtydliga arbetsfördelningen i studie- och yrkesvägledningen och att det saknas en formell plan som tydliggör ansvarsfördelningen för den vida studie- och yrkesvägledningen. Lärare säger att de i undervisningen tar upp vad arbetslivet kommer att kräva ur ett generellt perspektiv, som att komma i tid exempelvis, men att informationen om arbetslivet är branschbunden och att eleverna inte får så mycket information om hur det ser ut utanför branschen. Rektorn säger att

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013). *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och vägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

hon hoppas att ansvaret för studie- och yrkesvägledningen är tydliggjord för personalen, men att det finns utrymme att förtydliga uppdraget och ansvarsfördelningen ytterligare.

Av granskningen framgår att det finns inslag av studie- och yrkesvägledning som lärarna ansvarar för i undervisningen och att de inom ramen för undervisningen planerar studiebesök och besök på skolan från yrkesrepresentanter. Lärare i de yrkesgemensamma ämnena uppger i intervju att de inom ramen för sina kurser undervisar om fordon- och transportbranschen, exempelvis om lagar och regler knutna till branschen. Lärare i gymnasiegemensamma ämnen berättar att de knyter undervisningen i respektive ämne till vad eleverna behöver kunna i i sina kommande yrken inom ramen för fordon- och transportbranschen. Lärarna tar upp exempel som visar på yrkesspråk inom ramen för ämnet svenska, risker för skador inom ramen för ämnet idrott och hälsa och att ämnena matematik och engelska knyts till yrkesområdet genom att läraren tar upp moment som eleverna behöver kunna inom yrkesutgångarna. Flera lärare i gymnasiegemensamma ämnen ger emellertid uttryck för att de tycker att det kan vara svårt att väva in yrkeskopplingar till yrkesområdet i undervisningen.

Det framgår vidare av granskningen att lärarna inom ramen för undervisningen inte tydliggör och planerar moment i undervisningen som studie- och yrkesvägledning, detta trots att de i praktiken genomför moment som rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare bedömer vara studie- och yrkesvägledning. Rektorn uppger att personalen i kommunikationen med eleverna inte pratar i termerna studie- och yrkesvägledning, istället pratar de om att eleverna ska få jobb och exempelvis kunna köpa en bil.

Granskningen visar vidare att det saknas planerad och systematisk samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren som gäller studie- och yrkesvägledning och att samverkan kring dessa frågor istället sker informellt och vid behov. Såväl lärare, rektorn som studie- och yrkesvägledaren uppger att den tid som finns till förfogande för samverkan lärare emellan inte är styrd till att behandla studie- och yrkesvägledningsfrågor. Studie- och yrkesvägledaren säger att det inte finns en mötesrutin eller styrd samverkan som gäller studie- och yrkesvägledningen och att hen inte deltar i arbetslagsmöten med lärarna på fordon- och transportprogrammet. Vidare uppger studie- och yrkesvägledaren att hen inte känner till om lärarna samverkar kring studie- och yrkesvägledningen, men att lärarna kan samverka kring enskilda elevärenden som sedan aktualiseras i elevhälsan där studie- och yrkesvägledaren representerar sin profession. Lärarna uppger att det inte finns tid avsatt för samverkan när det gäller studie- och yrkesvägledning och att om samverkan förekommer så sker den informellt.

Därutöver visar granskningen att rektorn inte systematiskt tar reda på lärarnas behov av kompetensutveckling och att kompetensutvecklingen framförallt är knuten till att lärarna får fortbildning inom ramen för sina respektive yrkeskompetenser. Studie- och yrkesvägledaren används inte heller som en resurs i lärarnas kompetensutveckling.

Lärarna och studie- och yrkesvägledaren säger att rektorn inte har erbjudit lärarna en kompetensutveckling riktad mot studie- och yrkesvägledning eller att studie- och yrkesvägledaren används i lärarnas kompetensutveckling. Rektorn uppger i sin tur att lärarna i yrkesämnena får yrkesfortbildning och kan göra yrkeslärapraktik med hjälp av

statsbidrag från Skolverket. Rektorn uppger vidare att lärarna får göra studiebesök, exempelvis vid Volvos lastbilstillverkning. Syftet med studiebesöken är att alla i personalen ska förstå vad utbildningen på fordon- och transportprogrammet innebär.

Granskningen visar att skolan till viss del följer upp insatser inom ramen för den snäva studie- och yrkesvägledningen genom att studie- och yrkesvägledaren följer upp sitt årshjul för studie- och yrkesvägledning. Det sker dock ingen specifik uppföljning av skolenhetens vida studie- och yrkesvägledning. Istället belyses den vida studie- och yrkesvägledningen indirekt genom att måluppfyllelsen i form av studieresultat följs upp.

Studie- och yrkesvägledaren uppger att det inte sker en processutvärdering av den studie- och yrkesvägledning som lärarna ansvarar för och att kommunens studie- och yrkesvägledare har bett huvudmannen om ett förtydligande när det gäller vilken roll de som professionen ska ha i ett systematiskt kvalitetsarbetet som gäller studie- och yrkesvägledning. Rektorn uppger att studie- och yrkesvägledarens uppdrag följs upp och hänvisar till ett dokument som huvudmannen har skickat till Skolinspektionen inför granskningen. Dokumentet med rubriken "*Genomförda aktiviteter och analys av resultat (Läsår 17/18)*" innehåller en punktlista och kortfattade reflektioner kring genomförda aktiviteter inom ramen för den snäva studie- och yrkesvägledningen enligt studie- och yrkesvägledarens årshjul. Rektorn säger att studie- och yrkesvägledningen följs upp inom ramen för uppföljningen av måluppfyllelsen och att om rektorn översätter studie- och yrkesvägledning till anställningsbarhet, så ser hon att de arbetar med frågan på rätt sätt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid fordons- och transportprogrammet vid Tegelbruksskolan till delar tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat i den ordinarie undervisningen. Granskningen visar att det finns studie- och yrkesvägledning integrerad i undervisningen vid fordon- och transportprogrammet, exempelvis genom att lärarna inom ramen för undervisningen planerar studiebesök och besök på skolan från yrkesrepresentanter och genom att de knyter undervisningen till information om fordon- och transportbranschen och därtill kopplade yrkesutgångar. Däremot är det inte säkerställt att lärarna benämner och planerar de yrkesrelaterade moment som de genomför i undervisningen som studie- och yrkesvägledning. Ansvarsfördelningen för den vida studie- och yrkesvägledningen är vidare inte tydliggjord i tillräcklig grad när det gäller information och undervisning som inte är direkt kopplad till yrkesutgångar inom ramen för fordon- och transportbranschen. Det finns därför ett behov av att rektorn förtydligar uppdraget och ansvarsfördelningen som gäller den vida studie- och yrkesvägledningen och ansvarsfördelningen. Därutöver finns ett behov av att förtydliga formerna för personalens samverkan som gäller studie- och yrkesvägledning i ett vidare perspektiv. Rektorn har inte heller tydliggjort formerna för hur studie- och yrkesvägledningen ska planeras, följas upp och utvecklas och det saknas en analys av lärarnas eventuella behov av kompetensutveckling. Studie- och yrkesvägledningen som helhet följs inte upp och utvärderas. Därmed saknar rektorn ett viktigt underlag för att kunna besluta om åtgärder för förbättringsarbete och utveckling, till exempel när det gäller kompetensutveckling.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver ytterligare förtydliga ansvars- och arbetsfördelningen avseende den vida studie- och yrkesvägledningen för att säkerställa kvalitet och kontinuitet i den studie- och yrkesvägledning som kommer eleverna till del. I detta ingår också att förtydliga personalens uppdrag och hur samverkan lärare emellan och mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren ska ske.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.³ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att lärarna i varierad grad har kunskap om enskilda elevers behov av studie- och yrkesvägledning. Flertalet lärare får framförallt sin kunskap genom att de följer upp elevernas behov i mentorssamtal. Elever säger i intervju att mentorer i samband med utvecklingssamtal tar reda på elevernas ambitioner och mål och att detta också sker genom att lärarna pratar mycket med dem. Andra elever uppger att det inte sker samtal med eleverna om vilka mål och ambitioner de har, varken i samband med utvecklingssamtalen eller vid andra tillfällen. Lärare uppger att de inom ramen för mentorsuppdraget samtalar med eleverna om huruvida de har valt rätt utbildning och de går igenom vad utbildningen innebär och kopplar elevernas intresse till branschen. Mentorerna inleder sina mentorsamtal med ett så kallat introduktionssamtalet som följs upp under de kommande mentorssamtalen men också i det löpande arbetet i undervisningen, säger lärarna vidare.

Det framkommer vidare av granskningen att lärarna inte anpassar undervisningen efter elevernas behov av studie- och yrkesvägledning, istället sker en anpassning framförallt utifrån perspektivet att enskilda elever ska klara utbildningen.

³ Se fotnot 1

En del elever uppger i intervju att de tycker att lärarna är ganska bra på att anpassa studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov och att de får den hjälp de behöver i undervisningen, men de exempel som eleverna berättar om handlar framförallt om att lärarna signalerar om så kallade F-varningar och hjälp i ämnen där eleverna riskerar att inte klara kurserna. Andra elever uppger att de inte tycker att de får en studie- och yrkesvägledning som motsvarar deras behov. Eleverna i den senare gruppen säger att de skulle behöva mer information om yrken och studier och att de tror att mer studie- och yrkesvägledning skulle påverka deras motivation. Lärare säger i intervju att de inte identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning, istället genomför de anpassningar som särskilt stöd för att eleverna ska klara utbildningen. Lärarna säger vidare att de inte använder kunskaper som de får inom ramen för mentorssamtalen för att se vad en elevgrupp behöver när det gäller studie- och yrkesvägledning, men att det nog skulle behövas ett sådant aggregerat tillvägagångssätt. De säger dock att det saknas tid och en struktur för ett sådant arbete.

Granskningen visar att också rektorn saknar en systematisk metod för att ta reda på elevernas aggregerade behov av studie- och yrkesvägledning, även om hon följer upp elevernas behov av studie- och yrkesvägledning i samband med tjänsteplanering utifrån intag till utbildningen och på individnivå framförallt i samband med elevhälsorelaterade ärenden. Rektorn säger att hon tillgodoser elevernas behov av studie- och yrkesvägledning exempelvis utifrån hur stor andel behöriga elever som söker till programmet och att det exempelvis har inneburit att elevhälsan och studie- och yrkesvägledartjänsten har utökats. Lärare uppger att de inte vet om rektorn har en samlad bild av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och att det inte sker en direkt styrning från rektorn när det gäller elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. Det närmaste de ser när det gäller rektors arbete för att ta reda på elevers behov av studie- och yrkesvägledning är vid de tillfällen när elevhälsan tar ställning till enskilda elevers behov.

Granskningen visar att det inte är säkerställt att det finns ett sammanhang och en kontinuitet i studie- och yrkesvägledningen, så att den för eleverna bildar en helhet och att den pågår kontinuerligt och sammanhängande under hela utbildningen. Lärare uppger att det saknas ett arbete för att skapa en kontinuitet och ett sammanhang när det gäller studie- och yrkesvägledningen och de säger att de inte tror att eleverna ser ett sammanhang i studie- och yrkesvägledningen. Lärarna beskriver att utvecklingssamtal sker vid ett tillfälle och att de olika val eleverna har att göra inom utbildningen sker vid andra tillfällen, och att det inte finns en koppling mellan dessa delar. I intervjuer med eleverna uppger hälften av dem att de tycker att studie- och yrkesvägledningen hänger ihop under utbildningen, samtidigt som hälften av eleverna uppger att de inte tycker det.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid fordons- och transportprogrammet i låg utsträckning tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och bildar en helhet för eleverna genom hela utbildningen. Lärarna har varierade kunskaper om de aktuella elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. Lärarna identifierar elevernas behov genom att de i olika grad följer upp elevernas behov i mentorssamtal. Rektorn har inte en systematisk metod för att, exempelvis genom en kartläggning, ta reda på elevgruppens aggregerade behov av studie- och yrkesvägledning, istället tillgodoses framförallt individuella elevers behov inom ramen för elevhälsans arbete. Det är inte heller säkerställt att studie- och yrkesvägledningen skapar en kontinuitet för eleverna. Det saknas därmed en bedömning av vilken studie- och yrkesvägledning eleverna eventuellt behöver tillföras för att kunna hantera frågor kring val av framtida studier och yrken.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektor behöver säkerställa att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. I detta arbete ingår att kartlägga elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och att till exempel jämföra bilden av elevernas behov med hur mycket resurser som avsätts liksom i vilken mån schemaläggning, lärarnas förutsättningar för planering och samverkan samt insatser av studie- och yrkesvägledaren påverkar.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁴ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Granskningen visar att det inte finns några konkreta mål eller ett medvetet organiserat arbete på skolenheten för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön social och/eller kulturell bakgrund, även om det förekommer att vissa lärare tar upp sådana frågor i undervisningen.

Rektorn och representanten för huvudmannen uppger att det inte finns en dokumenterad målsättning för att motverka begränsningar i elevernas yrkesval utifrån kön social och/eller kulturell bakgrund. Representanten för huvudmannen säger dock att

⁴ Se fotnot 1

det har funnits motsvarande målsättningar inom ramen för externt anordnade projekt som verksamheten har deltagit i, men att det finns en risk att inte alla lärare har kännedom om detta. Rektorn, lärare, studie- och yrkesvägledare och huvudmannens företrädare säger att verksamheten utgår från ett generellt värdegrundsarbete, där intentionen är att alla elever behandlas likvärdigt och där de ges samma möjligheter i verksamheten.

Lärare och elever ger exempel på när de arbetar med att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval inom ramen för undervisningen. Bland annat sker besök av skolans tidigare och på så vis visas eleverna exempel på olika vägval. I undervisningen i exempelvis ämnet naturkunskap finns inslag som att alla är bra på olika sätt och att det utgår från individ och inte kön eller annat. Andra elever uppger att de inte känner igen en sådan undervisning utöver att lärarna kan ta upp exempel på flickor som varit bra på att backa. I övrigt är det inga diskussioner om dessa frågor säger de sistnämnda eleverna.

Granskningen visar att det bland en del lärare förekommer jargong, där eleverna upplever att lärare kan uttrycka sig nedsättande om elever. Elever uppger i intervju att det förekommer att lärare skämtar på olika sätt om tjejers förmåga att klara av yrket och att det förekommit skämt kopplat till elever med utländsk härkomst. Rektorn och lärare säger att det till viss del förekommer en jargong i verksamheten. Lärare säger att det finns behov av en styrning och ledning i vad som är acceptabelt att uttrycka i verksamheten och att de har tagit upp frågan i arbetslaget, men att ytterligare arbete krävs. Rektorn uppger att en del insatser har genomförts med personalgrupper och att ett projekt ska starta där verksamhetens chefer ska möta sina egna fördomar för att sedan arbeta med personalen.

Granskningen visar att det inte har genomförts några särskilda satsningar för att säkerställa att lärarna har aktuell kunskap kring begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund har inte genomförts för lärarna inom fordon- och transportprogrammet, utöver att de har deltagit i generella utbildningsinsatser om likabehandlingsfrågor. Lärare säger i intervju att de inte har deltagit i kompetensutveckling för att motverka begränsningar utifrån kön, social och/eller kulturell bakgrund. De säger vidare att det finns behov av kompetensutveckling inom området eftersom de har kollegor som har ett mer traditionellt sätt att se på normer och värderingar som inte arbetar med det på ett professionellt sätt. Rektorn säger i intervju att lärarna inte full ut har kunskap om hur kön och/eller kulturell bakgrund kan påverka elevernas studie- och yrkesval och att de ska arbeta med detta i en kommunövergripande satsning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i begränsad omfattning ges allsidiga kunskaper för att vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund även om det förekommer inslag i undervisningen om sådana frågor. Det förekommer att lärare har uttryckt sig nedsättande om elevgrupper. Detta tyder på att det finns lärare som behöver reflektera över sina egna föreställningar som gäller normer och värden, vilket också

uppmärksamhets av rektorn och huvudmannen som anordnat kompetensutveckling inom ramen för enhetens generella värdegrunds- och likabehandlingsarbete. Det finns inga konkreta mål utformade för att motverka eventuella begränsningar i elevernas val på fordons- och transportprogrammet och det saknas således också en uppföljning av ett sådant arbete. Därmed saknas en aktuell bild av i vilken utsträckning eleverna ges tillräckligt allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund. Rektorn behöver säkerställa att den vida studie och yrkesvägledningen förmår vidga elevernas perspektiv och att den motverkar att traditionella föreställningar begränsar elevers studie- och yrkesval. I arbetet bör rektorn sätta upp konkreta mål för att studie- och yrkesvägledningen ska verka kompensatoriskt så att alla elever har samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund. Som en del i arbetet behöver det följas upp att lärarna har aktuell kunskap om faktorer och föreställningar som påverkar elevernas val och hur frågor som rör området kommer till uttryck i undervisningen samt att arbetet ger avsedda effekter.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver säkerställa att den vida studie- och yrkesvägledningen förmår vidga elevernas perspektiv och motverkar begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval som är beroende av kön, social och/eller kulturell bakgrund. I arbetet bör rektorn sätta upp konkreta mål för att studie- och yrkesvägledningen ska verka kompensatoriskt så att alla elever har samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund. Som en del i arbetet behöver rektorn följa upp att lärarna har aktuell kunskap inom området och att arbetet ger avsedda effekter.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁵

Granskningen visar att huvudmannen har konkretiserat de nationella målen för studie- och yrkesvägledning och organiseringen av studie- och yrkesvägledningen i kommunen.

⁵ Se fotnot 1

Detta har skett genom att huvudmannen har tagit fram en plan för studie- och yrkesvägledningen i kommunen; *Huvudmannaplan studie- och yrkesvägledning i Klippans kommun*, daterad i augusti 2018. I planen konkretiseras de nationella målen för studie- och yrkesvägledning, liksom organisation och ansvarsfördelning och former för samverkan och uppföljning. Planen är emellertid inte implementerad i gymnasieskolan och på fordons- och transportprogrammet vid tillfället för granskningen.

Huvudmannen har inför granskningen skickat planen för studie- och yrkesvägledning till Skolinspektionen. Av planen framgår att syftet med planen är att strukturera och implementera studie- och yrkesvägledningen i Klippans kommun. I planen konkretiseras de nationella målen med studie- och yrkesvägledning och det framgår att planen tar sin utgångspunkt i Skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesvägledning. I planen beskrivs ansvarsfördelning och rollfördelning för studie- och yrkesvägledningen. Bland annat framgår att samtlig personal har ett ansvar för att arbeta med den vida studie- och yrkesvägledningen och att studie- och yrkesvägledaren har en särskild roll som expert när det gäller att stödja de enskilda enheterna i det övergripande arbetet med studie- och yrkesvägledning. Vidare framgår av planen rektors ansvar att organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får information och vägledning inför olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrken. Av huvudmannens plan framgår också former för uppföljning och utvärdering av studie- och yrkesvägledningen där rektorn ansvarar för framtagande, uppföljning och revidering av en aktivitetsplan på enhetsnivå. Rektorn ska enligt huvudmannens plan följa upp aktiviteter, projekt och olika insatser för kunskap om arbetsmarknaden som genomförs. Därutöver ska rektorn följa upp elevernas upplevelser av studie- och yrkesvägledningsinsatserna.

Rektorn uppger i intervju att hon är informerad om huvudmannens plan för studie- och yrkesvägledning och att hon hoppas att också studie- och yrkesvägledaren är det. Rektorn säger att hon inte har informerat personalen om planen ännu. Representanten för huvudmannen säger att implementeringen av kommunens plan för studie- och yrkesvägledning är påbörjad och att detta arbete främst har omfattat grundskolan men ännu inte gymnasieskolan i tillräcklig grad.

Huvudmannen har tagit fram rutiner för att ta reda på elevernas behov av studie- och yrkesvägledning genom att bland annat samla in enheternas kvalitetsrapporter och genom att följa upp och föra dialog om enheternas studieresultat. Arbetet med att på ett konkret sätt följa upp och utvärdera studie- och yrkesvägledningen i enheternas kvalitetsrapporter behöver enligt representanten för huvudmannen dock utvecklas och tydliggöras, vilket innebär att huvudmannen vid tidpunkten för granskningen anordnar en utbildning för skolledarna i syfte att förbättra det generella analysarbetet i det systematiska kvalitetsarbetet.

Granskningen visar att resursfördelningen till studie- och yrkesvägledningen sker genom att huvudmannen och rektorn i samband med budgetprocessen för en dialog om tilldelad ram och om denna täcker verksamhetens behov exempelvis när det gäller studie- och yrkesvägledning. Under senare år har budgeten för studie- och yrkesvägledningen på

Tegelbruksskolan och fordons- och transportprogrammet utökats för att motsvara elevernas behov.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen till stor del ger rektorn förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Detta sker framförallt genom att huvudmannen, i en kommunövergripande plan för studie- och yrkesvägledning, har konkretiserat vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för respektive verksamhet. Planen inkluderar en beskrivning av ansvarsfördelning, organisation och rutiner för uppföljning och utveckling av studie- och yrkesvägledningen. Den kommunövergripande planen är emellertid ännu inte implementerad i gymnasieskolan och på Tegelbruksskolan. Huvudmannen har tagit fram rutiner för att ta reda på elevernas behov av studie- och yrkesvägledning genom att bland annat samla in enheternas kvalitetsrapporter och genom att följa upp och föra dialog om enheternas studieresultat. Arbetet med att på ett konkret sätt följa upp och utvärdera studie- och yrkesvägledningen i enheternas kvalitetsrapporter behöver dock utvecklas och tydliggöras, vilket innebär att huvudmannen vid tidpunkten för granskningen anordnar en utbildning för skolledarna i syfte att förbättra det generella analysarbetet i det systematiska kvalitetsarbetet.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver förankra och implementera sina rutiner i gymnasieskolan och på Tegelbruksskolan för att organisera, planera, följa upp och utveckla studie- och yrkesvägledningen i enlighet med kommunens antagna plan som konkretiserar huvudmannens målsättningen med studie- och yrkesvägledningen.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 13 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Roland Fallström

Enhetschef

Katrin Söderlind

Utredare/Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkänedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,

- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,
- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁶

⁶ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3: Skolinspektionen vill att ni utöver att redovisa målområdet som gäller att rektorn behöver säkerställa att den vida studie- och yrkesvägledningen förmår vidga elevernas perspektiv och att den motverkar begränsar i elevernas framtida studie- och yrkesval, också redovisar ert arbete med att se till att alla lärares arbete omfattas av den generella värdegrunden som framgår av Skollag och läroplaner.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: